

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-213>

УДК 378;81`367.5;82=30

Слободенюк В.В., Харченко С.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування

СИНТАКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА РІВНІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ПОЛІ ГОУКІНЗ «ДІВЧИНА У ПОТЯГУ»

Анотація. Дослідження присвячене вивченню синтаксичних трансформацій на рівні речення при перекладі художніх текстів. Важливість даної проблеми обумовлена необхідністю вирішення як практичних, так і теоретичних проблем художнього перекладу. У даній роботі розглядається явище синтаксичних трансформацій на рівні речення, пропонується власна їх класифікація, спрямована на досягнення семантико-стилістичної адекватності при перекладі художніх творів на прикладі перекладу роману Полі Гоукінз «Дівчина в потягу». В статті доводиться, що для досягнення найбільшої повноти еквівалентності при перекладі художніх творів необхідно враховувати основну ідею повідомлення, намір автора, історичний контекст, джерела комунікації, відправника та одержувача повідомлення, необхідно виявлення в тексті оригіналу основного і другорядного. Також необхідно брати до уваги контекст закінченого художнього твору. Доводиться, що адекватність пов'язана з конкретними умовами протікання процесу перекладу і відображає його оптимальний результат. Для оцінки якості перекладу художньої літератури актуальна семантико-стилістична адекватність.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, стилістичні трансформації, імплікація, просте речення, художній переклад.

Slobodeniuk Valeriia, Kharchenko Svitlana

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

SENTENCE IN THE ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF THE HOWKINS «THE GIRL ON THE TRAIN»

Summary. The study is devoted to the research of syntactic transformations at the sentence level when translating artistic texts. The importance of this problem is due to the need to solve both practical and theoretical problems of artistic translation. This paper examines the phenomenon of syntactic transformations at the sentence level, proposes their own classification, aimed at achieving semantic-stylistic adequacy in the translation of works of art on the example of the translation of Paul Hawkins's novel *The Girl on the Train*. Despite considerable interest in sentence-level syntactic transformations, this issue has not been fully researched in science. This fact needs the systematization of existing knowledge, the clarification of the issue in synchrony and diachrony, the creation of a new classification of syntactic transformations and the correlation of the frequency of the use of one or another transformation when translating each of the types of sentences encountered by translators in practice. All kinds of syntactic changes in translation can be reduced to five types, namely: zero transformation, permutation, replacement, addition and omission. Zero transformation is one, which doesn't convey any transformations on the syntactic level. It happens because of the coincidences between both languages under consideration. Permutation is used movement when there is discrepancy of the actual members of the sentence in the original language and language of translation. Replacement is applied in the case of full or partial incompatibility of structural-semantic and stylistic properties of linguistic parts of the original language and translation language along with syntactic relevance. Addition is used when the subtext or implication is removed from the deep sentence structure into a surface structure according to the translation language requirements. Thus, when translating an artistic text, we are dealing not only with translation in its utilitarian sense, but with a special kind of intercultural, cultural, ethnic and artistic communication, for which the text itself is of utmost value as a significant semantic value and object of artistic image and perception, and syntactic transformations are required to translate correctly.

Keywords: translating transformations, syntactic transformations, implication, simple sentence.

Актуальність дослідження. Проблема синтаксичних трансформацій цікава тому, що речення – найбільш складна за формальним і семантичним складом одиниця мови, є одночасно і одиницею мови, яка відчуває найбільший вплив прагматичного фактору в процесі знакотворення. Якщо окреме слово, морфологічну форму або навіть словосполучення можна розглядати як стійку і порівняно незалежну інформаційну даність, відповідності якої в принципі можна порохувати, то будь-яке речення обов'язково пов'язане й обумовлене авторською установкою, а тому може, з точки зору перекладу, мати невизначену кількість інтерпретацій. Всі ці властивості речення, які створюють багато клопоту перекладачеві, проявляються в гнучкості практично всіх компонентів речення, які при перекладі можуть частково або повністю змінювати свій граматичний і/або лексико-семантичний вигляд [4, с. 55].

Незважаючи на значний інтерес до синтаксичних трансформацій на рівні речення, це питання розглянуто в рамках науки недостатньо повно. Даний факт обумовлює необхідність систематизації наявних знань, висвітлення питання в синхронії і діяхронії, створення нової класифікації синтаксичних трансформацій та співвіднесення частотності вживання тієї чи іншої трансформації при перекладі кожного з типів речень, що зустрічаються перекладачам в практичній діяльності.

Постановка проблеми. Питання саме синтаксичних трансформацій цікаве тому, що речення – найбільш складна за формальним і семантичним складом одиниця мови, є одночасно і одиницею мов, яка відчуває найбільший вплив прагматики в процесі знакотворення. Проблема підбору інструментів і засобів трансформації

простого речення з англійської мови на українську потребує нагального висвітлення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес до синтаксичних трансформацій на рівні речення, це питання розглянуто в рамках науки недостатньо повно. Поданий факт порушує потребу систематизації існуючих теорій, окреслення теми у зрізі синхронії і діячності, створенні власної класифікації синтаксичних трансформацій і співвіднесення частотності вживання тієї чи іншої трансформації кожного з типів речень, що мають місце в практичній діяльності.

Мета статті. Метою роботи є розгляд явища синтаксичних трансформацій на рівні речень як засобу досягнення еквівалентності при перекладі художніх творів на прикладі перекладу роману Пола Гоукінза «Дівчина в потягу».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити сутність перекладацьких трансформацій;
- з'ясувати причини використання синтаксичних трансформацій;
- надати класифікації синтаксичних трансформацій;
- визначити синтаксичні трансформації простого речення під час перекладу українською мовою;
- здійснити аналіз перекладацьких трансформацій на рівні простого речення під час перекладу роману «Дівчина у потягу» Пола Гоукінза.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній теорії перекладу вчені всього світу вже давно звернулися до вивчення перекладацьких трансформацій. Існує достатня кількість літератури з даного питання, але до сих пір не досягнуто єдиної думки. Велика увага в дослідженні цього питання приділяли українські вчені В.І. Карaban, І.В. Корунець, зарубіжні перекладознавці А.Д. Швейцер, І.Я. Рецкер, М. Хілл, З. Харріс тощо.

Для реалізації поставлених завдань були використані наступні методи дослідження:

- метод лінгвістичного опису, який виявляє загальні особливості синтаксичних трансформацій;
- контекстуальний аналіз, що полягає у вивченні контекстуального оточення мовних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синтаксичні трансформації – це зміна синтаксичних функцій слів і словосполучень, перебудова синтаксичних конструкцій, перетворення одного типу підрядного речення в інший, перетворення речень в словосполучення, перестановка частин мови складного речення і зміна типу синтаксичного зв'язку [2, с. 106].

Речення – мінімальна, граматично організована одиниця, яка служить для вираження думки, а також почуття і волі, що має предикативність, інтонаційно оформлена, побудована за певним граматичним зразком і містить комунікативну структуру, а саме: тему і рему.

Всі види синтаксичних перетворень при перекладі можна звести до п'яти типів, а саме: нульова трансформація, перестановка, заміна, додавання і вилучення [6, с. 29].

При повному збігу семантико-стилістичних характеристик англійського та українського речення в контексті закінченого художнього твору застосовується **нульова синтаксична трансформа-**

ція. Іншими словами, нульова трансформація – це повне збереження мовних елементів та їх розташування в реченні оригіналу при перекладі. Закінченість твору відіграє ключову роль, так як сенс, укладений в реченні, залежить не тільки від лексико-граматичної структури самого речення, а розкривається, перш за все, в контексті. У перекладознавстві вже існують терміни «дослівний переклад» і «буквальний переклад» [2, с. 154].

It picks up speed as it accelerates out of Northcote station and then, after rattling round the bend, it starts to slow down, from a rattle to a rumble, and then sometimes a screech of brakes as it stops at the signal a couple of hundred yards from the house [8].

Він прискорюється, коли рушає з вокзалу Норткот, а потім, коли торохтить до рогу й починає уповільнюватися, уже не торохтить, а гуркотить; опісля іноді пронизливо скриплять гальма, коли потяг спиняється на сигнал семафора за сотню метрів від будинку [1].

Це речення було перекладене з англійської мови українською без будь-яких змін, так як семантико-граматична структура оригіналу збігається з семантико-граматичною структурою перекладу.

It's not that I can't wait to get into London to start my week – I don't particularly want to be in London at all [8].

І річ не в тім, що я не можу дочекатися, коли дістануся Лондона та почнеться робочий тиждень – я не надто хочу взагалі бути в Лондоні [1].

Стилістичні характеристики і контекст, в якому вживаються речення оригіналу і перекладу також збігаються.

При розбіжності традицій актуального членування речення у вихідній мові та мові оригіналу, але при одночасному збігу семантичних характеристик англійського та українського речень, використовується синтаксична трансформація – **перестановка**. В даному випадку так само необхідно підкреслити важливість контексту закінченого твору, оскільки при перекладі можлива перестановка слова з одного речення в інше [7, с. 201].

Наприклад:

Nothing at all would be a step up from my conversations with Anna [8].

Після наших розмов з Анною я нічого не вчуся [1].

В даному прикладі перекладач при перекладі речення українською мовою переставляє предикативну основу в кінець речення, а другорядні члени на початок речення. Причиною цієї трансформації є розбіжність традицій актуального членування речення в англійській та українській мовах.

При частковій або повній розбіжності структурно-семантичних і стилістичних властивостей мовних елементів вихідної мови і мови перекладу, а також синтаксичних зв'язків застосовується **заміна**. Заміна – це найрізноманітніший вид перекладацьких перетворень. Його сутністю є зміна лексико-граматичних елементів речення і синтаксичних зв'язків у процесі перекладу [7, с. 204].

The pile of clothes from last week is still there, and it looks dustier and more forlorn than it did a few days ago [8].

Купа одягу, яку я помітила минулого тижня, досі там, біля колії. І виглядає він бруднішим і занепащенішим, ніж кілька днів тому [1].

В даному випадку довге складне англійське речення при перекладі українською мовою замінюється

ся двома складнопідрядними реченнями, оскільки складні речення, з громіздкими граматичними конструкціями не характерні для української мови.

It's damp, it got wet when I was washing out my coffee mug this morning; it feels clammy, dirty, though it was clean on this morning [8].

Вологий, намок, коли я мила сьогодні вранці філіжанку з-під кави. Пластир здається брудним, вологим і холодним, хоча ще зранку був чистим [1].

Перекладач замінює одне речення першотвору двома реченнями перекладу. Дана трансформація викликана синтаксичними причинами, оскільки для української розмовної мови характерні більш короткі речення.

Під час вилучення підтексту або імплікації з глибинної структури речення в поверхневу структуру відповідно до вимог мови-перекладу застосовується **додавання** [2, с. 254].

Someone in the seat behind me gives a sigh of helpless irritation; the 8.04 slow train from Ashbury to Euston can test the patience of the most seasoned commuter [8].

Деякі пасажери за мою спиною роздратовано зітхають, але нічого не вдієш. Потяг о 8:04 з Ешбері до Юстона зі всіма зупинками може випробувати терпіння навіть найзагартованішого пасажера, який щодня їздить до міста на роботу [1].

Перекладаючи зазначене речення, перекладач відновив інформацію, укладену в контексті, але яка фактично не прописана. Додавання дозволило перекладачеві зберегти атмосферу оригіналу. Також при перекладі використана ще одна синтаксична трансформація – заміна. Перекладач одне речення англійською мовою переклав двома більш короткими. Таким чином, причина даної синтаксичної трансформації стилістична.

I can't help it, I catch sight of these discarded scraps, a dirty T-shirt or a lonesome shoe, and all I can think of is the other shoe, and the feet that fitted into them [8].

Нічого не можу із собою зробити: тільки-но побачила або цей непотріб, або якусь брудну футболку чи один черевик – одразу ж починаю гадати, де інший. З якої ноги вони впали [1].

Додавання спостерігаємо і при перекладі цього речення – для художнього перекладу перекладач додає нове просте речення *З якої ноги вони впали*.

При наявності в реченні оригіналу інформації, яка повинна бути імплікована при перекладі для досягнення семантико-стилістичної адекватності, використовується **вилучення**. Вилучення – це явище протилежне додаванню. Його сутністю є вилучення при перекладі мовних елементів, які є семантично надмірними [2, с. 268].

I want to drive to the coast – any coast [8].

Попрямувати на узбережжя – будь-яке [1].

Перекладач опустив слово *coast*, так як воно є семантично надлишковим.

Таким чином, при здійсненні перекладу художнього тексту ми маємо справу не стільки з перекладом в його утилітарному розумінні, скільки з особливим видом міжкультурної, культурно-етнічної та художньої комунікації, для якої непересячну цінність становить власне текст як значуща смислова величина і предмет художнього зображення і сприйняття, а для здійснення грамотного перекладу необхідне використання синтаксичних трансформацій.

Висновки і перспективи. Для здійснення грамотного перекладу необхідне використання синтаксичних трансформацій на рівні речення. Сутністю перекладацьких трансформацій можна вважати міжмовні операції з перетворення тексту на одній мові в еквівалентний їй текст іншою мовою. Всі види синтаксичних перетворень при перекладі можна звести до п'яти елементарних типів, а саме: нульова трансформація, перестановка, заміна, додавання і вилучення. Використання синтаксичних трансформацій на рівні речення при перекладі художніх творів з англійської мови українською дозволяє домогтися семантико-стилістичної адекватності.

Однак на цьому тема дослідження не є вичерпною. Існує кілька шляхів її подальшого розвитку. Найперспективнішим напрямком, на наш погляд, є дослідження впливу контексту закінченого художнього твору на вибір синтаксичних трансформацій.

Список літератури:

1. Гоукінз П. Дівчина у потягу. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1046019>
2. Карабан І.В., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. 608 с.
3. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 459 с.
4. Кияк Т.Р., Науменко М.А., Огуй О.Д. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2006. 592 с.
5. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
6. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
7. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Черкаси : Вид-во Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

References:

1. Hawkins, P. The Girl on the Train. Available at: <http://www.studynovels.com/Page/Story?bookId=120&pageNo=1>
2. Karaban, I. (2003). Pereklad z ukraiyins'koyi movy na anhliys'ku [Translation from English into Ukrainian]. Vinnytsya: Nova Knyha, 608 p.
3. Korunets, I. (2003). Porivnyalna ty polohiya anhliys'koyi ta ukraiyins'koyi mov [Comparative typology of English and Ukrainian]. Vinnytsya: Nova knyha, 459 p.
4. Kyiak, T. (2006). Teoriya i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Vinnytsya: Nova Knyha, 592 p.
5. Maksimov, S. (2006). Praktychnyy kurs perekladu (anhliyska ta ukraiyinska movy) [Practical course of translation (English and Ukrainian)]. Kyiv: Lenvit, 157p.
6. Mamrak, A. (2009). Vstup do teoriyi perekladu [Introduction to the translation theory]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 304 p.
7. Selivanova, O. (2012). Svit svidomosti v movi [World of conscience in the language]. Cherkasy: Vydavnytstvo Y. Chabanenko, 488 p.